

Studieplan – Navigering & sjömanskap

Förarintygsnivån

Inledning

Grundboken Navigering och Sjömanskap omfattar det som behövs för Förarintyg och Kustskepparintyg.

I en förarintygskurs kan man hoppa över de avsnitt som har blåtonade sidor. Vid tolkningen av kunskapskraven har vi inte snålat på kunskaper till förarintyget. En del är överkurs men ändå sådant som vi tycker är bra att känna till redan på förarintygsnivån.

I grundboken finns uppställningar med för- och nackdelar hos olika typer av tillbehör. De är inte avsedda för inläring utan mer som ett slags konsumentupplysning.

Läroböckerna och sammankomsterna ska komplettera varandra. Du som ledare kan ge deltagarna en del kött på benen och tillfällen att inspirera, öva och diskutera tillsammans. Det är inte nödvändigt att följa boken slaviskt. Det är inte heller nödvändigt att upprepa precis allt som står i boken. En del kan deltagarna läsa in själva medan annat mår väldigt bra av gemensamma analyser och övningar.

De förslag till gruppövningar som föreslås nedan är utprovade övningar som visat sig fungera bra. Men de måste anpassas till läraren, kursdeltagarna och de lokala förutsättningarna. Det är knappast rimligt att hinna med alla de föreslagna övningarna under en normallång kurs. Se dem som en inspiration och använd det som passar.

Fem till tio procent av befolkningen är dyslektiker. Även i navigationskurser förekommer personer med läs- och skrivsvårigheter. Var uppmärksam på att de kan behöva lite extra hjälp. Något som underlättar för dem är att praktiskt taget allt som är riktigt viktigt finns illustrerat.

Före kursen

Före kursen kan du behöva kontrollera t.ex. följande:

- vad finns för hjälpmedel i lokalen?
- vad kan du skaffa/låna som hjälpmedel och åskådningsmaterial
- vem skaffar studiematerial, studieanordnaren, du eller deltagarna?
- går det att fika någonstans?

Vid många tillfällen är det bra att kunna visa det man pratar om, så gå igenom vad du själv har som åskådningsmaterial och vad du kan behöva låna. Bra att ha är: kompasser, GPS, olika sjökort, även e-sjökort, nautisk litteratur, viss säkerhetsutrustning m.m.

En förarintygskurs kan ha olika antal sammankomster (vanligen 8-10) beroende på studieanordnare. Varje sammankomst bör vara 3 studietimmar. Det är rätt mycket nytt stoff som ska läras in. Åtta sammankomster leder till ett ganska högt tempo. Med tio sammankomster kan man ta det rätt lugnt. I detta förslag till studieplan finns inte någon färdig timplan, utan i stället anges ungefär hur lång tid varje avsnitt kan ta.

Det förekommer en hel del snabbkurser till Förarintyg på ett par dagar och även distanskurser. I sådana sammanhang går det inte att genomföra de gruppövningar och diskussioner som föreslås nedan. Båda dessa studieformer kräver att deltagaren pluggar en hel del på egen hand. Ju mindre lärarledda genomgångar, desto mer krävs av läroboken. Navigering & sjömanskap är inte en kortfattad bok utan siktar på att vara ett komplett standardverk. Därför passar boken utmärkt även till självstudier och intensivkurser av olika slag.

Första sammankomstens presentationer etc.

Tidsåtgång: 0,25 - 0,5 sammankomst

När du möter deltagarna för första gången är följande punkter viktiga:

- presentation av dig själv och studieanordnaren (studieförbund, utbildningsföretag, båtklubb etc.)
- deltagarna presenterar sig själva (namn, båterfarenhet, varför man går kursen)
- presentation av kursens innehåll och upplägg
- presentation av studiematerial
- diverse praktiska frågor som raster, fika, ev. studieuppehåll (stängt för helger eller liknande), båtpraktik
- information om prov

Första gången är alltid lite nervös innan man känner varandra. Presentationen ger en chans att ta reda på vilka förväntningar man har på kursen och tidigare erfarenheter av båtliv. Det kan också visa sig att deltagare har specialkunskaper som ni kan ha glädje av, t.ex. sjuksköterska, brandman, motormekaniker eller något annat.

Många deltagare kan vara lite blyga och ovana att tala inför en grupp. Om var och en får tillfälle att helt kort tala om sitt namn, sin båterfarenhet och sina förväntningar på kursen är isen ofta bruten och det blir lättare att yttra sig i fortsättningen.

Du kan ta upp frågan om hemarbete. Förutsätt inte att alla deltagarna alltid har tid till hemarbete. Många har familj och jobb som tar mycket tid och även om man vill är det svårt att få tiden att räcka till. Den som deltar i de flesta sammankomsterna och pluggar på bra brukar inte ha några problem att klara ett förarintygsprov. Proven brukar vara så väl avvägda att alla som ansträngt sig klarar sitt Förarintyg. Men det är inte heller så enkelt att det med allmän intelligens och klurighet bara går att gissa sig till svaren. En hel del fasta kunskaper behövs. Kustskepparintyget kräver mer hemarbete.

De flesta förarintygskurser innehåller, förutom teorisammankomsterna, en praktisk övning till sjöss. Den övningen är ett självklart tillfälle att demonstrera det mesta. Det är inte nödvändigt att ha gått igenom allt teoretiskt före praktikövningen. Det kan till och med vara meningsfullt att sticka till sjöss redan efter andra eller tredje sammankomsten då deltagarna bara fått teoretisk genomgång av sjökortet och dess symboler.

När båtpraktiken ska förläggas styrs ofta av praktiska faktorer. På hösten är det önskvärt att den läggs rätt tidigt så det inte blir för kallt och mörkt. På våren gäller det att det hunnit bli isfritt. För en ren nybörjare går det ofta lättare att tillgodogöra sig teoridelen om det finns lite praktiska erfarenheter att referera till.

Sjökortet

Tidsåtgång: 1 - 2 sammankomster

Symbolerna

Grundboken innehåller nästan alla sjökortssymboler och beteckningar. Symbolerna och indelningen är hämtade från Kort 1. Genom att detaljstudera undervisningssjökortet får man ett representativt urval av de viktigaste och vanligaste symbolerna och beteckningarna.

En viss lokal anpassning kan vara motiverad. Om de flesta deltagarna bor så att de är ute i båt vid till exempel Marstrand eller Karlskrona skärgård kan det vara viktigt att känna till karttecknet för linfärja. På många andra orter tillhör det kanske de mer udda symbolerna. Håll gärna en liten, inledande beskrivning om olika sätt att beteckna vattendjup och låt deltagarna hitta exempel i sina övningssjökort.

Påvisa hur innehållsrikt sjökortet kan vara, men beskriv också dess begränsningar, felkällor och tillförlitlighet.

Eftersom det är mycket vanligt med e-sjökort är det viktigt att diskutera deras egenskaper och deras tillförlitlighet. Varva gärna sådana föredragningar med gruppövningar enligt nedan.

Förslag på gruppuppgift

Detaljstudera sjökortet från Dalarö till Utö hamn. Använd grundboken och ev. Kort 1 för att ta reda på vad allt betyder.

Börja i sjökort 6161 för Dalaröområdet och lägg märke till allt som kan vara av intresse för en sjöfarande. Det finns till exempel uppgifter om gästhamnar och vattendjup, undervattenskablar och bottenbeskaffenhet. Det finns kyrkor, skorstenar och radiomaster. Och det finns mycket, mycket mer.

Gör en förteckning över allt ni hittar! Lägg märke till allt utom sådant som rör farledsutmärkningen och de förkortningar som står intill fyrbyggnaderna och anger hur fyrarna blinkar. Det är detaljer som kommer att behandlas senare.

Smågrupperna behöver 20-40 minuter för detta (de som blir klara snabbare har slarvat).

Redovisning inför hela gruppen kan göras så att en grupp börjar och ger några tecken. Sedan tar nästa grupp vid och ger ytterligare några och så vidare.

Ledaren antecknar tecknen som grupperna hittat på ett blädderblock, ett OH-blad eller med dator och pc-projektor. Noteringarna kan sparas till nästa sammankomst och användas för repetition.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökortet för Förarintyg 616
- Kort 1
- Blädderblock, overheadprojektor med OH-blad att skriva på eller dator med pc-projektor.

Förkunskaper

- En kort orientering om de enklaste sjökortssymbolerna (djupangivelser, landkonturer).
- En presentation av Kort 1 och hur man hittar i det.

Motsvarande grupparbete kan göras för andra ställen i sjökortet. Den del från kort 616 (616 NE) som har båtsportkortens utformning kan vara särskilt intressant att detaljstudera för att se skillnader mellan vanligt sjökort och båtsportkort.

E-sjökort

Berätta om olika typer av e-sjökort och om e-sjökortens förtjänster och svagheter.

Flytande sjömärken

Berätta om principerna för utprickningssystemet. Låt deltagarna följa olika farleder och se hur de är utmärkta.

Att mäta latitud och longitud

Gå igenom tankarna och principerna bakom koordinatsystemet.

Diskutera i vilka situationer det är användbart att ange positioner i latitud och longitud.

Det är inte nödvändigt att deltagarna får djupa kunskaper i hur koordinatsystemets numrering är tänkt. Det viktigaste är att praktiskt kunna mäta och läsa av skalorna i sjökortet.

Redan nu kan det vara vettigt att nämna problematiken med geodetiskt datum.

Gruppuppgift

Att mäta latitud och longitud i sjökortet

Här är det lämpligt att det inte är mer än två personer i varje grupp.

Varje grupp väljer ut en position i sjökortet, till exempel ett otäckt grund, en fin hamnvik eller ett sjömärke.

Mät latitud och longitud för positionen och anteckna denna på en lapp. På varje lapp antecknas lämpligen bara en position samt vilken grupp lappen kommer ifrån.

Byt lappar med en annan grupp. Nu gäller det att hitta varandras positioner. Lapparna får sedan cirkulera i hela stora gruppen. På så vis får man många positionsangivelser att arbeta med. ”Facit” ger den grupp som lämnat uppgiften.

Hjälpmedel

- Redskap att mäta positioner med – passare och eventuellt transportör.
- Sjökort
- Papper och penna.

Förkunskaper

- Genomgång av latitud och longitud och hur det mäts i sjökortet.
- För förarintygsnivån behövs inte några djupa insikter i sjökortets projektioner.

Navigering utan instrument

Tidsåtgång: 0,25 - 1 sammankomst

Mycket av det här avsnittet kan tas upp i samband med båtpraktiken. Detaljstudera bilden på sidorna 46–47. Där finns exempel på typiska knep och intressanta problem.

Försök att dra dig till minnes intressanta exempel ur verkligheten. Gärna incidenter, ”nära missar” kan vara mycket lärorika. Helst något exempel där dubbelkontroll avslöjat ett misstag!

Gruppuppgift

Vägvalsövning

Ni ska med en motorbåt som har ett djupgående på 1,2 meter ta er från Huvudskär till Dalarö. Diskutera noga igenom några olika vägalternativ och spalta upp deras för- och nackdelar.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökortet för Förarintyg 616 eller kort över hemmavattnen.

Förkunskaper

- Genomgång av navigeringsmetoder utan instrument.

Det är lätt att hitta på andra liknande övningar i undervisningssjökortet eller i sjökort över hemmavattnen.

Navigeringsinstrument

Tidsåtgång: 0,25-0,5 sammankomst

Här börjar grundboken med att presentera satellitnavigatorerna. Undersökningar har visat att det ofta är det första instrumentet som man skaffar till sin båt – i synnerhet till mindre båtar. Glöm, för den skull inte, att berätta om kompasser, loggar och lod.

Demonstrationsmaterial: Gärna en riktig gps-plotter och en kompass.

Deltagarna i gruppen kan gärna uppmuntras att ta med sig egna kompasser och navigatörer.

Diskutera de olika instrumenten och deras användning i fritidsbåtar. När är de bra eller nödvändiga att ha?

Navigering med instrument

Tidsåtgång: 1,5 - 2 sammankomster

Mycket kort om döda räkningens princip.

Sjökortsarbetet: Att mäta kurser i sjökortet och lägga ut kurser i sjökortet.

Gruppuppgift

Uppskatta kurser

Välj en farled i sjökortet och uppskatta kurserna för ledens raksträckor. Efter uppskattningarna är det dags att mäta kurserna mer noga med transportör eller kurslinjal.

Diskutera hur ni tänker vid uppskattning av kurser! Är det svårare att uppskatta vissa kurser?

Somliga vänder sitt sjökort och försöker att hålla det i båtens färdriktning. Riskerar ”sjökortsvändare” att förlora känslan för kurser?

Hjälpmedel

- Undervisningssjökort.
- Transportör/kurslinjal.

Förkunskaper

- Genomgång av principerna för hur en båtkompass används och hur man mäter kurser i sjökortet.

Bli snabb med att mäta kurser:

Öva två och två.

Rita en pil, lite på måfå, i sjökortet. Den ena mäter kursen så snabbt som möjligt medan den andre tar tid.

Naturligtvis turas man om och hjälps åt. Det här är ingen tävling. Men det är viktigt att man klarar att ta ut en kurs inom rimlig tid. 15 sekunder är en normal tid efter lite träning.

Det går att stegra svårighetsgraden vid användning av transportören: Rita de första pilarna ungefär i ost-västlig riktning, de är lättast att mäta. Nord-sydliga kurser är svårare – de kräver nästan alltid parallellförflyttning av transportören och det är svårare att se när transportören ligger rätt över en meridian.

Nord-sydliga kurser nära en hörna brukar vara allra knepigast eftersom transportören då måste förflyttas så inte skalorna hamnar utanför sjökortet.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökort.
- Penna, radergummi.
- Transportör och/eller kurslinjal.

Kursens felkällor

Deviation, Missvisning, Avdrift, Att räkna med avdrift, Ström

Enligt kunskapskraven behöver man inte kunna rätta för missvisning och deviation. För att kompassen ändå ska vara användbar krävs att den är monterad på deviationsfri plats, att missvisningen är liten och att distanserna inte är för långa. Har du en förarintygskurs på en plats där detta inte gäller kan det vara lämpligt att även förklara kursrättning med uträkningar för missvisning.

Ta med diverse föremål för att demonstrera deviation, t.ex. högtalare, föremål i mässing och rostfritt, skiftnyckel etc.

Distans, tid och fart – uträkningar.

Sedan några år är det inte längre tillåtet att medföra miniräknare på förarintygspöven. De beräkningar som krävs är så pass enkla att de ska kunna lösas i huvudet och/eller med hjälp av

enbart papper och penna. Avancerade omräkningar av minuter och sekunder till tiondelar eller hundradelar krävs inte.

Beräkning av bränsleförbrukning kan tas som en extra uppgift i det här sammanhanget. Årligen orsakas ett antal sjöräddningsfall av bränslebrist.

Gruppuppgift

Distansmätning

Mätövningar gruppvis där mätresultaten jämförs med varandra.

Pröva noggrannheten i att mäta på olika sätt och med olika hjälpmedel – med passare, med kortsidan av en normalstor tändsticksask (som för sjökort i skala 1:50 000 stämmer ungefär med en sjömil), med linjal, med mått mellan tummen och pekfingeret eller med andra sätt ni kan komma på.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökort.
- Passare.
- Tändsticksaskar + eventuella andra mer udda nödhjälpmedel.

Förkunskaper

- Genomgång av distansmätning i sjökort.

Hur lång tid tar resan?

Alla grupper enas om en plats där de vill träffas någonstans mitt i sjökortet. Sedan tilldelas varje grupp en utgångsposition och får reda på hur fort deras båt går. Övningen går ut på att beräkna hur lång tid det tar att komma till den gemensamma mötesplatsen.

Tiden kan först uppskattas på enkelt sätt med hjälp av en passare som är justerad så, att varje steg med passaren motsvarar t.ex. en timmes färd.

Utöver den snabba uppskattningen görs en noggrann beräkning med hjälp av distansmätning och matematiska beräkningar.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökort.
- Passare.
- Miniräknare och formler. (På provet får man inte använda miniräknare!)

Förkunskaper

- Genomgång av tid-, fart- och distansberäkningar.

Positionsbestämning

Ortlinjer, Krysspejling, Utläggning av bäring,

Gå igenom principerna för positionsbestämning med hjälp av enlinjer och pejling.

En djupare insikt i vad som menas med bäring har man nytta av både vid navigering med kompass och vid waypointnavigering.

Gruppuppgift

Krysspejling

Gör en övning liknande den ovan ”Att mäta latitud och longitud ...” i kap Sjökortet.

Varje grupp tar ut en position med hjälp av en krysspejling, antecknar bäringarna på ett papper och byter med de andra grupperna.

Hjälpmedel

- Undervisningssjökort.

- Transportörer/kurslinjaler.
- Papper och penna.

Förkunskaper

- Genomgång av krysspejling.

Praktisk övning i pejling

Pejling ingår i den praktiska övningen till sjöss. Men som en förövning går det att prova på land. Ta en handpejlkompass och en karta/sjökort över området och sök upp en lämplig plats ute i naturen.

Börja med att ”känna på kompassen” – alla provar hur den är att använda och hur skalan avläses.

För att kontrollera noggrannheten i avläsningarna kan ni göra på så vis att alla i gruppen pejar samma föremål i tur och ordning. Var och en antecknar sitt resultat men talar inte om det för den övriga gruppen. När alla har gjort en avläsning jämförs resultaten. Oftast skiljer det inte mer än en eller ett par grader.

Resten av övningen går ut på att pejla två eller flera föremål och lägga ut bäringarna i kartan. Vanligen blir resultatet förvånansvärt bra!

Hjälpmedel

- En eller flera handpejlkompasser.
- Karta.
- Papper, penna.
- Transportörer/kurslinjaler.

Förkunskaper

- En grundlig teoretisk genomgång av krysspejling.

Navigatorer och e-sjökort

Ett viktigt avsnitt med en diskussion om hjälpmedlens många möjligheter men också typiska felkällor och misstag.

Försök att ta med en GPS-navigator. Det kan möjligen gå att demonstrera olika funktioner under en promenad. Navigatören är lättast att förstå om man först sett hur den kan användas praktiskt. Diskutera navigatorns tillförlitlighet.

Instrumentkontroll

Tidsåtgång: 0,5 sammankomst

Kompasskontroll

På förarintygsnivå förväntar man sig inte att deltagarna ska kunna räkna ut deviation men enkla kontroller är ändå motiverade. Det handlar även om själva förhållandet till instrument. ”Använd inte ett instrument vars fel du inte känner.”

Mörkernavigering

Tidsåtgång: 0,5 sammankomst

Nämnden för båtlivsutbildning, NFB har genom åren successivt minskat kunskapskraven på förarintygsnivån när det gäller mörkernavigering. I stort behöver man bara veta att det finns fyror som blinkar med olika karaktärer för att de ska kunna identifieras och att många farledsfyror lyser med olika sken åt olika håll. Kunskaper i mörkernavigering har bytts mot kunskaper om miljö, första hjälpen och annat. Mörkernavigering får vänta till kustskepparnivån. Tyvärr är det bara en mindre del av de som tar Förarintyg som går vidare till kustskepparen. Många som enbart färdas inomskärs använder båten som ett kommunikationsmedel till en sommarstuga eller

liknande och de är ganska ofta ute då det är mörkt. De färdas då i vatten där de har lokalkännedom och där det ofta saknas fyrbelysta farleder.

Fyrarna och hur de är markerade i sjökortet med sektorgränser etc. Minnesregeln ”färg mot färg”, Mörkerseendet, Samarbete

Den som kör i mörker med liten båt bör vara väl medveten om problemen med mörkerseendet och riskerna med bländning och störande bakgrundsbelysning. Detta tycker vi att alla som färdas i mörker bör känna till.

Navigering i dimma

Tidsåtgång: 0,5 sammankomst

Vägval i dimma. GPS-navigering i dimma. Mistsignaler från fartyg. (Här kan det vara befogat att frågå ordningen i grundboken och även gå igenom dimmans meteorologi som finns beskriven i väderkapitlet s. 162).

Du kan beskriva dimnavigering genom att diskutera resor i olika typer av skärgård, men framhåll också att det är en bra strategi att ligga kvar i hamn tills det klarnar om man inte är tvungen att avgå.

Gruppuppgift

Vägval i tjocka

Välj ut en sträcka inomskärs i ett skärgårdskort som ni ska färdas under följande betingelser:

- Båten har ett djupgående på 1,5 meter.
- Navigeringsutrustningen består av kompass och logg (eventuellt även ekolod).
- Det råder havsdimma. Sikten varierar mellan 200 – 300 meter men planeringen ska göras med tanke på att sikten plötsligt kan försämrats till bara 50 meter. Vinden är sydlig 5 meter per sekund.

Ni ska alltså ta er från en plats till en annan och välja en säker och lättnavigerad väg. Var inte rädd för omvägar!

Hjälpmedel

- Sjökort (gärna över hemmavattnen).
- Blyertspenna för att rita in de olika vägarna.

Förkunskaper

- Genomgång av instrumentnavigering, dimmans meteorologi och navigering i dimma.

Instrumentnavigering inomskärs i dålig sikt

I den vackra och stilla höstkvällen är ni på gång över Jungfrufjärden med destination Dalarö (sjökort 6161). Er ungefärliga position är 59° 09' N, 18° 32' E. Plötsligt försvinner alla ljus. Dimman har kommit! Sikt 100 – 300 meter.

Hur letar ni er fram till Dalarö? Vilka alternativa nödhamnar finns? Båten är en motorseglare med ett djupgående på 1,5 meter. Navigeringsutrustningen består av kompass, logg och ekolod. Vad hade ni gjort om det inte funnits något ekolod ombord?

Förkunskaper

- Genomgång av instrumentnavigering, dimmans meteorologi och navigering i dimma.

Väjningsreglerna

Tidsåtgång: 1 sammankomst

Ständig utkik och säker fart. Kollisionsrisk.
Undanmanöver för väjningsskyldiga. Fartyg som ska hålla kurs och fart.
”Sista-minuten-räddning”.
Trånga farleder. Manövrering av stora fartyg.
Olika slags fartyg möts.
Maskindrivna fartyg.
Upphinnande fartyg.
Segelfartyg. Specialproblem när vinden kommer rakt akter ifrån.

Ansvarsregler.

Manöver- och varningssignaler.
Mistsignaler från fartyg (har möjligen redan gått igenom i samband med dimma).

Här är det givande med praktikfall, egna, andras eller ur massmedier. Sjövägsreglerna lägger ett stort ansvar på de sjöfarande att ”tänka efter före”, att visa hänsyn, att anstränga sig för att undvika missförstånd och att sätta sig in i andra sjöfarares situation. Väjningsreglerna är viktiga, så repetera dem flera gånger. Vanliga problem vid inläringen är att motorbåtsförare inte bryr sig om segelbåtsreglerna. Det förekommer också en del hemgjorda funderingar kring vem som har ”lättast” att väja när det gäller segelbåtar.

Var försiktig med minnesramsor av typen ”Akta din styrbordssida”, ”Vinden i höger öra, bara tuta och köra”. Vi har varit med om missuppfattningar!

Väder

Tidsåtgång 0,5 – 1 sammankomst

Väderrapporter. Prognosernas tillförlitlighet.
Lågtryck. Fronter.
Högtryck. Sjöbris och landbris.
Bymoln och åska.
Dimma. (Ev. redan genomgången i samband med navigering i dimma.)

Gruppuppgift

Väder

Konsten att förstå en väderrapport. Den här övningen kräver lite förberedelser:
Samla in aktuella väderprognoser från internet och analysera dem tillsammans.

Hjälpmedel

- Dator, helst med pc-projektor
- Eventuella utskrifter från dator.

Förkunskaper

- Genomgång av väderavsnittet.

Lanternor och dagersignaler

Tidsåtgång: 0,5 – 1 sammankomst

Småbåtar under 7 m längd.
Segelfartyg.
Maskindrivna fartyg.
Fartyg till ankars.
Dykare.
Utryckningsfartyg.

Det handlar framför allt om att känna till gångljusen, att förstå åt vilket håll en mötande båt är på väg, att skilja segelbåtar från motorbåtar och att kunna skilja på stora fartyg och små båtar. Övriga lanternor kan du gå igenom som information, man kan ändå säga att fritidsskepparen lämpligen håller undan för alla ”konstiga” lanternor. Gör gärna en lokal anpassning. Om deltagarna ofta färdas där det förekommer linfärjor eller muddring kan de lanternorna vara värda att känna till.

Gruppuppgift

Lanternor

Ett sätt att lära sig de vanligaste lanternorna är att titta på hur lanternorna ser ut i verkligheten. Ta en promenad i en hamn och granska lanterneutrustningen på båtarna. Titta på hur man lyckats montera lanternorna på små, öppna snurrebåtar. Utombordare brukar skymma akterlanternan och ofta sitter topplanternan så att den bländar rorsman.

Se om ni kan hitta några regelstridiga lanternemontage.

De vanligaste felena brukar vara att lanternorna har placerats så att de skymms inom delar av sin lysvinkel. Det förekommer också att topplanternan av misstag har fått byta plats med akterlanternan. Båda är ju vita men med helt olika lysvinklar.

Gå runt och titta bland yrkesbåtar: bogserbåtar, fiskebåtar, lotsbåtar och stora handelsfartyg.

Den här övningen kan läggas i början eller slutet på en sammankomst om studielokalen ligger nära en hamn. Annars brukar det vara möjligt att ta en titt på lanternor i samband med båtpraktiken. Ett alternativ kan vara att gå på båtutställning tillsammans och då bland annat kolla lanternor.

Säkerhet och nöd

Tidsåtgång: 1-2 sammankomster

Befälhavaransvar och redaransvar ställs det ofta frågor på vid förhören.

Alkoholreglerna är lite snåriga och diskuteras mycket bland båtfolk. Avsätt ordentligt med tid för att bena ut vad som gäller.

Sjövärdig båt. Underhåll och utrustning. Båtmotorn. Redundans. NFB har höjt kunskapskraven om förebyggande åtgärder för att undvika haverier och hur man kan klara situationen vid exempelvis ett motorhaveri.

Jolle.

Stabilitet.

Radio ombord.

Brandskydd.

Tankning av bränsle.

Hårt väder inomskärs.

Nödsignaler. Nödanrop.

Man över bord. Flytvästar och flytplagg 198

Sjöräddning.

Du kan försöka diskutera säkerhet med utgångspunkt från ett ”fall”, dvs. en viss båt, utrustning, resa, besättning. Vad gör man före avgång, vad gör man under gång, vad gör man om vädret ändrar sig, vad gör man om något havererar osv. Ur säkerhetssynpunkt är det viktigt att ”tänka efter före”.

Gruppuppgift

Båttutrustning

Sjöfartsverket, Svenska Kryssarklubben, läroboksförfattare, båtjournalister och andra har försökt att göra listor på vad som är lämplig säkerhets- och nödutrustning för färder inom- och utomskärs. Det är inte lätt att göra sådana listor!

Titta i en eller flera listor och diskutera vad ni själva brukar ha med er när ni är ute i båt. Har ni inte allt som finns i listorna? Motivera i så fall varför ni anser att ni klarar er utan det.

Fundera också på om det finns något som ni tycker saknas i listorna.

Hjälpmedel

- Rekommendationslistor, finns bland annat i "Sjötrafikföreskrifter m.m." på Sjösäkerhetsrådets hemsida och i grundboken Navigering och sjömanskap.

Förkunskaper

- Genomgång av säkerhets- och nödutrustning, nödsignaler m.m.

Välja natthamn

Vädret är ruggigt och instabilt. Ni har varit på väg hela dagen, och nu är alla ombord angelägna om att komma in i en skyddad och trevlig hamn. Ni vill i hamn inom en timme. Båten gör sex knop. Ni befinner er vid Mysingeholms fyr.

Diskutera igenom vilka bra hamnalternativ som finns. Under natten räknar ni med att en kallfront ska passera. För närvarande är vinden västlig 10 meter per sekund. Det ska framgå av sjökortet att hamnen är användbar.

Om möjligt tar någon med sig "Arholma - Landsort" som innehåller en hel del detaljerade skisser på hamnar i området.

Hjälpmedel

- Övnings sjökort 616

Naturligtvis kan denna övning enkelt anpassas till hemmavattnen.

Vem är skeppare ombord?

I gamla tider var skepparens makt oinskränkt. På de gamla segelfartygen kunde en fråga om fartygets position tolkas som anstiftan till myteri! En okunnig besättning som inte kunde navigera skeppet var somliga kapteners viktigaste livförsäkring...

Att det bara är en ombord som bestämmer kan nog gälla även för besättningen på en fritidsbåt i vissa situationer. Vilka? Var går gränserna? När måste någon ta över?

Om en fritidsbåt seglas tillsammans av man/hustru, och båda är lika mycket ägare till båten -- vem är skeppare? Behöver man bestämma sig för det?

Sjukvård och olycksfall

Nedkylning. Brännskador. Sjösjuka. Fjärsing. Huggorm. Fästingar. Maneter.

Vad du kan göra av sjukvårdsavsnittet beror mycket på hur kunnig du är eller om du kan få hjälp av någon. Har du inte egna kunskaper kan du kanske försöka göra en temakväll med deltagare från flera kurser och en inbjuden expert. Kunskapskraven reviderades 2011 så att inriktningen blev på båtrelaterade medicinska problem.

Miljö och människor

Tidsåtgång: 0,5 -1 sammankomst

Båtlivet och naturen. Allemansrätt och "Allemansskyldighet". Hänsynsområden. Djur- och fågelliv. Rabies, Eldning. Sopor. Toalettavfall (var uppmärksam på när det fattas beslut om nya regler).

Farligt avfall. Bottenfärger.

Oljeutsläpp. Avgaser. Svall. Ekonomisk och miljövänlig körning.

Vattenskotrar (här kan det komma ändrade regler).

Sportfiske.
I hamn bland båtgrannarna.

Det här är ett ämne lämpligt för gruppdiskussion.
Miljöfrågor är för närvarande ett avsnitt under snabb utveckling. Färsk och extra information kan du få från Kemikalieinspektionen och Sjöfartsverket, både i tryckt form och från deras hemsidor.

Förtöjning

Tidsåtgång: 0,5 sammankomst

Knopar. Tågvirke. Att förvara tågvirke.

Uppmana deltagarna att ta med ett knoprep på cirka 1 m, eller skaffa flagglina och dela upp.
Knopar kan tränas lite då och då under kursens gång, även trevligt och uppskattat som omväxling till teori.

Ankare och ankring. Förtöjning i hamn. Att ankra.
Manövrering för motor. Båtar med inombordsmotor. Båtar med utombordare.
Ta hjälp av linor.
Kasta loss.

Dessa avsnitt passar att gå igenom i samband med båtpraktiken. Många saker är oändligt mycket enklare att visa praktiskt än att försöka förklara teoretiskt.
Bogpropeller och vattenjet håller på att bli vanligt på nya båtar. Anpassa genomgången till deltagarna i gruppen.

Sammanställning av aktuella författningar

Sjölagen.
Fartygssäkerhetslagen.

Ta upp författningarna i rätt sammanhang. Det här avsnittet i boken är bara en sammanställning. Reglerna kan verka snustorra. Försök att samla på dig olika fallbeskrivningar och anekdoter som kan tjäna som livfulla exempel.